א מיי' פי"ב מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף נח:

ב מיי' פ"א מהלכות שביתת עשור הל' ה:

תורה אור

שנית "אם ארחץ", "אם לא ארחץ" היכי דמי אילימא דאמרה תיתסר הנאת רחיצה לעולם עלי אם לא ארחץ היום למה לה הפרה תתסחי, אמר רב יהודה דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ במי משרה דכוותיה דקתני אם לא אתקשט - אם לא אתקשט בנפט, לכלוך הוא! אמר [רב יהודה] דאמרה הנאת רחיצה לעולם עלי אם ארחץ היום ושבועה שלא ארחץ, הנאת קישוט עלי לעולם אם אתקשט היום ושבועה שלא אתקשט. א"ל רבינא לרב אשי האי אלו נדרים, ושבועות מיבעי ליה למיתני! א"ל תני אלו נדרים ושבועות ואיבעית אימא שבועות נמי היינו נדרים דתנן כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. אמרו רבנן רחיצה אית בה ענוי נפש בי לא רחצה ורמינהי אע"פ שאסור בכולן אין ענוש כרת אלא באוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד ואי אמרת כי לא רחצה איכא ענוי, ביום הכיפורים כי רחץ ליחייב כרת! אמר רבא (א) מענינא דקרא גבי יום הכיפורים דכתיב תענו את נפשותיכם (ויקרא טז) מילתא דידע עינויא השתא, רחיצה לא ידע עינויא השתא גבי נדרים דכתיב כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש (במדבר ל) מילתא דאתיא ליה לידי ענוי, וכי לא רחצה אתיא לידי ענוי. ורמי דרבי יוסי אדר' יוסי מעיין של בני העיר חייהן וחיי אחרים חייהן קודמין לחיי אחרים בהמתם ובהמת אחרים בהמתם קודמת לבהמת אחרים, כביסתן וכביסת אחרים כביסתן קודמת לכביסת אחרים, חיי אחרים וכביסתן חיי אחרים קודמין לכביסתן רבי יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים השתא כביסה אמר רבי יוסי יש בה צער,

גוף

רש"י

שנית אם ארחץ. (ב) זה דהוי ענוי נפש לרבי יוסי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו: אם לא ארחץ דקתני היכי דמי (אילימא) דאמרה תיתסר הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ במי משרה· תרחץ איכא ניוול ואע"ג דרחצה מיהו משום דאין המים יפים ויש להן ריח רע הויא ניוול ור' יוסי סבר תרחץ ואין בכך כלום דבההיא יומא לא שמיה ניוול: דכוותיה גבי קישוט· דקתני סיפא אם לא אתקשט דאמרה תיתסר עלי הנאת קישוט כגון כיחול ופירכוס אם לא אתקשט בנפט, לכלוך הוא שהנפט מסריח: לעולם· כדאמר מעיקר' דאסרה הנאת רחיצה עלה לעולם ומתני' חדא קתני דהכי אמרה אם ארחץ (ג)[ושבועה שלא] ארחץ דאיתסר עלה רחיצה לגמרי אפי' בזימנא חדא ואי נמי דאמרה הנאת קישוט עלי לעולם כגון קישוט דבגדי צבעונין וקישוט בשמים אם אתקשט אפילו פעם אחת ושבועה שלא אתקשט כלל ורבי יוסי לטעמיה דלניוול לא חייש כלל וליכא ענוי נפש, וליכא למיפרך נמי כדפרכינן לעיל (לעיל עט:) דליתני תנאי זה אין בו ענוי נפש דהכא ליכא תנאי כלל מדאתיא שבועה אבתריה ועקרה לה: אע"פ שאסור בכולן· בכל הני דאית בהו לד ענוי ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה (יומא עד·): אינו חייב עליהן כרת אלא על האוכל ועל השותה והעושה בו מלאכה· דלא חייבה תורה אלא בהני דכתיבי בהדיא:(ד) גבי יום הכיפורים דכתיב תענו את נפשותיכם· משמע שהנפש יודעת הענוי וזהו ענוי אכילה ושתיה דרגיל בהו וכיון דלא אכיל ההוא יומא ידיעה עינויה: רחיצה לא ידיעה עינויה· דלאו כל יומא רגיל למירחץ והשתא נמי כי לא רחיץ לא הוי ניכר הענוי: אבל גבי נדר דכתיב לענות נפש· משמע שעתיד לענות והיינו נמי רחיצה דאתיא לידי ענוי נפש ולהכי מיפר לה: מעיין של בני העיר· [תוספתא ב"מ פי"א] שמושך והולך לעיר אחרת ואין בו אלא כדי סיפוק שתייתן של בני אותה העיר הרשות בידן לסותמו שלא ילך לאותה עיר אחרת שלמטה הימנה לפי שהמים שלהן הם והמים ברשותן חייהן קודמין לחיי אחרים: ואם יש בה כדי חייהן של אלו ושל אלו ואין בה להסתפק ממה שנשאר מאותו מעיין אלא כדי בהמתן של בני אותה העיר: כביסתן וכביסת אחרים· אם יש בו כדי חייתן וכדי בהמתן של בני אותה העיר ואין במה שנשאר במעיין אלא כדי כביסת בגדיהן של בני העיר: חיי אחרים וכביסתן· שיש לבני העיר ולבהמתן להשקות ממעין אחד ואין כביסה להם אלא זה ואף חיי אחרים תלויין בו ואין בו אלא כדי שיעור של אחד מהן: חיי אחרים קודמין לכביסתן· ויניחום לבני אותה עיר אחרת לחייהן ולא יכבסו בו בגדיהן: השתא כביסה· דבגדים קאמר ר' יוסי דאית ביה צערא ולהכי כביסת קודמת: גוף כולו מיבעיא· דאית ביה ענוי כשאינו רוחץ:

כביסת

ר"נ

שנית אם ארחץ· וכדפרקינן הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ' אם לא ארחץ היכי דמי מה תלאה בענין זה: אם לא ארחץ במימי משרה· מים ששורין בהן פשתן שהן סרוחין ביותר דהיכי תעביד תרחץ במי משרה איכא ענוי לא תרחץ מתסרא הנאת רחיצה עלה: דכוותיה דקתני אם לא אתקשט בנפט לכלוך הוא· שהוא מטונף ומסריח וליכא בעלמא קשיא ליה היכי קרא ליה קישוט דאדרבה לכלוך הוא: אלא דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ושבועה שלא ארחץ· והשתא לא צריכי לאוקמה באומרת אם ארחץ היום אלא באומרת אם ארחץ סתמא דלעולם משמע דת"ק סבר דיש בה ענוי נפש ורבי יוסי סבר דלית בה ענוי נפש וליכא למיפרך השתא כדפרכינן ליתני רבי יוסי אומר תנאי זה אין בו ענוי נפש דלא אפשר למיתני הכי דהא קתני ושבועה שלא ארחץ דלית ביה [תנאי] ולא שייך למימר תנאי זה ונראה בעיני דלהכי נקטינהו תנא להני תרי גווני לאשמועינן רבותא דרבנן ודרבי יוסי דרבנן דאף על פי שלא חל הנדר לגמרי מפר ומשום רבותא דרבנן נקט מילתיה בתנאי ומשום רבות' דרבי יוסי נקט שבועה שלא ארחץ בלא תנאי ואע"ג דחיילא מהשתא לא מצי מפר דברחיצה לרבי יוסי ליכא ענוי כלל: אין ענוש כרת אלא על האוכל והשותה· דכתיב כל הנפש אשר לא תעונה והאבדתי איזה ענוי שיש בו אבוד נפש הוי אומר זו אכילה ושתיה ועל העושה בו מלאכה דכתיב בה כרת: כי רחיץ ליחייב כרת· דהא לא מעני נפשיה ובדין הוא דמלי למטויי ליה דנהי דרחיצה מיקריא ענוי אין חייבין עליה כרת דהא בעינן ענוי נפש שיש בו אבוד נפש ובענוי רחיצה ליתא אלא דרבא פרקה אפי' אליבא דהנהו תנאי דלית להו הך דרשא כדאיתא פ' יום הכפורים: מילתא דידיעה עינויא השתא· דהיינו אכילה דבאותו יום מינכר עינויא ורחמנא לא קפיד ביום הכיפורים אלא בענוי דמינכר בההוא יומא: גבי נדרים דכתיב כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש - מילתא דאתיא ביה לידי ענוי· דקרא הכי משמע דכיון שנדרה מביאתה לענות נפש מיפר: ורמי דרבי יוסי אדר' יוסי· אבל דרבנן אדרבנן לא קשיא דנהי דמניעת רחיצת הגוף הוי ענוי בבגדים ליכא לערא כולי האי ועוד דאפילו תמצא לומר דאיכא לערא בכביסה כברחיצה אפילו הכי מצו אמרי רבנן דחיי אחרים קודמין אבל דרבי יוסי אדרבי יוסי קשיא דאי כביסה לדידיה אית בה צערא כולי האי עד [שכביסתן] קודמין לחיי אחרים כל שכן דסבירא ליה דברחיצת הגוף איכא ענוי נפש זה נ"ל: מעיין של בני העיר· היוצא בעיר חייהן וחיי אחרים חייהן קודמין לחיי אחרים שאם אינו מספיק לשתיית כולן שתייתן קודמת דחייהן קודמין כדדרשינן בריש פרק איזהו נשך (ב"מ סב·) מדכתיב וחי אחיך עמך: בהמתן ובהמת אחרים בהמתן קודמת· אם אינו מספיק לבהמת כולן: כביסתן וכביסת אחרים· כביסת בגדיהן: חיי אחרים וכביסתן· בני עיר אחרת צריכין אותו לשתייתן ובני אותה העיר לכביסתן בלבד חיי אחרים קודמין בני עיר אחרת קודמין לשתייתן מפני שיש בהן חיי נפש מה שאין כן בכביסה: רבי יוסי אומר כביסתן של אותה העיר קודמת לשתייתן של בני עיר אחרת· דסבירא ליה לרבי יוסי דכיון דבמניעת כביסה איכא לערא טובא חיי נפש הוא: השתא כביסה אמר ר' יוסי יש בה צער· כי ממנע ליה ולא כיבס:

גוף

תוספות

שנית אם ארחץ אם לא ארחץ היכי דמי· פיהול עליה איסור [רחיצה] בנדר: אם לא ארחץ בתי מתרה· ולכך [יפה] שאם תרחץ איכא ניוול: דכוותי' שלא אתקשט בנפט לכלוך הוא· והיינו קרוי קישוט אלא אמר דלא הרתי קתני ולעולם כדשנין ושבועה שלא ארחץ ולא רלה לתכן דאמר קונם שלא ארחץ דא"כ הייט כמו דישא כי לא רלתה אפילו ביום אחד דהא באחרתן ביום מוקמינן לה: ורמינהו אע"פ שאסור בכולן· בתשמיש המטה בנעילת הסנדל ברחילה וסיכה באכילה ושתיה אין ענוש כרת אלא על האכילה דהוי ענוי והוי בכלל כל הנפש אשר לא תעונה [ונכרתה] ואי אמרת דמניעת רחילה הוי ענוי אכילה נמי לחייב ביה"כ ותימה דבפרק בתרא דיומא (דף עד.) פריך וכ"ת בענוי תשמיש הכי אומר ענו את נפשותיכם איזהו ענוי שיש בו [אבידת נפש] הוי אומר זה אכילה ושתיה וא"כ רחילה נמי נכי דמיקריא ענוי אין חייבין עליה ועוד קשה לה"ר שמואל מאיזורה מאי דמתיה דהאי מקשה אלא לא מקרי רחילה ענוי א"כ אמאי מיתסרא דהתם נפקא לן איסורא מהאי קרא דענוי וי"ל דודאי לא הוי ענוי מן התורה וקרא דענוי הוה אסמכתא בעלמא דאיקרי ענוי וכך הוא למסקנא דהכא: מילתא דידע עינויא השתא כלו' בו ביום דמניעת רחילה איכא נכרת אלא כתיב תענו את נפשותיכם מילתא דידיע עינויא השתא· שניכר הענוי בו ביום דהיינו מניעת אכילה ושתיה אבל מניעת רחילה אין הענוי ניכר בו ביום: אבל גבי נדר כתיב לענות נפש· משמע נדר שיבא לבסוף לידי ענוי נפש והיינו רחילה: מעיין של בני העיר· כגון שתי עיירות המסתפקות ממעיין אחד ושאין העליונים לעכב את המים עד שישתו דכתיב וחי אחיך עמך חייך קודמין לחייו ואחר שישתו גם התחתונים יעכבו העליונים עד שישתו בהמתן וכל שכן עד שיכבסו בגדיהן: רבי יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים· אלמא חשיב אפי' לכביסה לער ומשני דאין ודאי חשיב לכביסה טפי לער מרחילה: *)דאמר שמואל ערבוביתא דרישא· מי שאינו מסרק ראשו ומנקהו מכנים ולכלוך מביא לידי עורון שמאור העינים יונק משער הראש כדאמרינן בפ"ק דבבא בתרא (ד' טז·) שאלתלא שתים מניקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם:

*) [שייך לדף שאח"ז]

דמאי

פי' הרא"ש

במי משרה· שעורין בהן פשתן והם סרוחין והיא לא תרחץ בהן ותאסר ברחילה ולכך מפר לה: לכלוך הוא· ולא מיקרי קישוט: אלא אמר רבא הכי קתני הנאת רחילה עולם עלי אם ארחץ היום כדמפרש לעיל ושבועה שלא ארחץ לעולם: אע"פ שאסור בכולם· בתשמיש המטה ובנעילת הסנדל ברחילה וסיכה באכילה ושתיה: ... ליומים רבים: [דכתיב לענות נפש]· דמשמע להבא יהיה כדי עינוי: ורמי דר' יוסי אדר' יוסי· דאמר רחילה אין בה ענוי: מעיין של בני העיר חייהן וחיי אחרים· כגון בעיירות ששותין מאותה מעיין חייהן קודמין דדרשינן וחי אחיך עמך חייך קודמין: כביסתן· מקום כיבוסי בגדים כביסתן קודמת ומותרין לעכב המים עד שיכבסו רבי יוסי אומר כביסתן קודמת [לחיי אחרים] משום דאית בה לערא: השתא כביסה של בגדים אמר ר' יוסי [יש בו לער גוף כולו לא כ"ש· כיבוס] דבגדים אלימא ליה יותר מרחילת גוף:

עירבוביתא

הגהות הב"ח (א) גמ' אמר רבא הכא מעניינא דקרא וכו' מענייני' דקרא גבי: (ב) רש"י ד"ה שנית אם ארחץ דזה הוי עינוי וכו' כדאית להו אם לא וכו' אילימא וכו' הס"ד ואח"כ מ"ה דאמרה תיתסר וכו' מיהו כיון דאין המים יפים: (ג) ד"ה לעולם וכו' אם ארחץ אם לא ארחץ דאיתסר: (ד) ד"ה אינו חייב וכו' בהדיא הס"ד: